

SUOMEN PSYKOLOGILIITON LAUSUNTO MALLISTA SOTE-KESKUSTEN PALVELUKUVAUKSEEN: TULEVISTA SOTE-KESKUKSISTA PUUTTUU MIELENTERVEYSOSAAMINEN

3.5.2018

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteltu asiakirjamalliluonnoksia sote- ja maakuntauudistukseen liittyen. Luonnosten lausuntoaika päättyi torstaina 3.5.2018. Kokonaisuuteen kuuluu Palvelukuvaus-asiakirja, jossa kuvataan tulevien sote-keskusten tehtäviä ja tavoitteita.

Psykologiliitto on tyrmistynyt huomattavasti, että psykologit puuttuvat kokonaan Palvelukuvaus-asiakirjasta ja siten niistä palveluista ja henkilökunnasta, jota tuleviin sote-keskuksiin esitetään.

Mikäli sote- ja maakuntauudistus toteutuu, on ensiarvoisen tärkeää, että psykologin osaaminen on sote-keskuksissa saatavilla sekä kansalaisille että muille ammattilaisille helposti ja matalalla kynnyksellä. Mielenterveysongelmat ovat keskeinen syy työkyvyttömyyseläkkeisiin ja sairauspoissaoloihin. Ne aiheuttavat suuria taloudellisia ja inhimillisiä kustannuksia.

On olennaista huomata, että ihmisen mielenterveys ja sen ongelmat eivät ole vain psykiatrian erikoisala. Psykiatria on mielen sairauksien erikoisala, mielenterveys taas on keskeinen osa perusterveydenhuoltoa. Kansalaisten tulee päästä vastaanotolle yhtä vaivattomasti kuin somaattisen sairauden tutkimuksiin silloin, kun yksilö kokee elämänsä kriisiä tai kuormittuu psyykkisesti, ja saada hyvinvointia tukevaa keskusteluhoitoa jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä mielenterveyden häiriöiden kehittymistä.

Psykologi on terveydenhuollon ammattilainen, jolla on laaja osaaminen ihmisen mielenterveydestä ja sen ongelmista, tiedonkäsittelystä, oppimisesta ja muistista, motivaatiosta, sosiaalisista suhteista ja ryhmädynamiikasta. Psykologin ammattitaitoon kuuluu tilanteiden ja ongelmien arviointi, tutkiminen, psykodiagnostiikka, hoitaminen (yksilöt, parit, perheet, ryhmät), moniammatillinen yhteistyö ja konsultaatio sekä suunnittelu- ja kehittämistyö. Psykologin työ kohdistuu sekä hyvinvoinnin edistämiseen ja ongelmien ehkäisemiseen että ongelmien tutkimiseen, korjaamiseen ja hoitoon.

Palvelukuvaus-asiakirjassa esitetyt sote-keskusten tavoitteet ja palvelut ovat myös mielenterveyden osalta erittäin laajat ja vaativat, eivätkä ne mitenkään voi toteutua ilman psykologin asiantuntijuutta. Kuvauksen mukaan palveluntuottajan on osallistuttava kansansairauksien ehkäisyyn, terveyttä edistävien elintapojen ja ennaltaehkäisevien menetelmien tukemiseen, mielenterveyden edistämiseen ja tulemisen, itsemurhien ehkäisemiseen, ikääntyvien toimintakyvyn edistämiseen, tapaturmien vähentämiseen, syrjäytymisen ja työelämän ulkopuolelle joutumisen ehkäisemiseen sekä työllisyyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen sekä tunnistettava väestön terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia riskitekijöitä kuten alkoholin riskikäyttö, tupakointi ja nikotiiniuotteiden käyttö, ylipaino ja vähäinen liikkuminen sekä psykososiaaliset kuormitustekijät, ja näitä palveluntuottajan pitää tunnistaa. Nämä tavoitteet edellyttävät sote-keskukseen myös psykologin ammattitaitoa.

Myös ”asiakas kerralla kuntoon”-periaate edellyttää moniammatillista osaamista sekä suoraan potilastyöhön että ammattilaisten yhteistyöhön ja keskinäiseen konsultaatioon. Psykologia tarvitaan niin mielenterveyden edistämistyöhön, itsemurhien ja muiden mielenterveysongelmien ehkäisemiseen ja mielenterveyden hoitamiseen, toiminnallisten ongelmien tunnistamiseen, tutkimiseen ja hoitoon sekä somaattisten sairauksien kohdalla esimerkiksi asiakkaiden motivoimiseksi hoitotoimenpiteisiin ja elämäntapamuutoksiin. Psykologi tekee hoidollisten interventioiden lisäksi myös psykologin tutkimuksia ja

psykodiagnostiikkaa, joita usein tarvitaan esimerkiksi hoidon tarpeen arvioimiseksi tai oikean lääketieteellisen diagnoosin asettamiseksi. Tähän sisältyy mm. mielenterveys, psyykkistä kuormitusta aiheuttavien ja ylläpitävien tekijöiden arviointi, mieliala, tiedonkäsittely ja muisti.

Kuten palvelukuvauksessakin todetaan, esimerkiksi masennus- ja ahdistuneisuushäiriöiden, unettomuuden ja päihteiden haitallisen käytön sekä lievien riippuvuuksien hoidon tulee olla osa sote-keskuksissa toteutettavaa hoitoa – riippumatta siitä, onko sote-keskuksessa käytössä psykiatrian erikoisalan vastaanottopalveluita vai ei. Kyseisten ongelmien hoito on määritelty yleislääketieteen erikoislääkäreiden tai erikoistumattomien laillistettujen lääkäreiden tehtäväksi. Heillä ei kuitenkaan ole erityisasiantuntemusta nimenomaan lääkkeettömien psykososiaalisten hoitojen tarjontaan, jotka esimerkiksi Käypä hoito -suositusten mukaisesti ovat yhtä tehokkaita lääkehoidon kanssa lievissä ja keskivaikeissa depressioissa, joissa niitä voidaan käyttää vaihtoehtoisina tai yhtäaikaisesti. Psykososiaalisen hoidon tarpeen arviointiin ja lyhyiden interventioiden toteuttamiseen tarvitaan erityisammattilainen eli psykologi osaksi sote-keskuksen perushenkilökuntaa.

Lisäksi sote-keskuksen yleislääketieteen alaan olennaisesti kuuluviksi palveluiksi palvelukuvauksessa määritetään myös toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi ja niihin mahdollisesti liittyvän asiakassuunnitelman laadinta. Työkyvyn arviointitutkimukset edellyttävät usein moniammatillista arviota, ja mielenterveyspainotteisiin moniammatillisiin työkykyarvioihin tälläkin hetkellä esimerkiksi Kelan palvelukuvauksessa kuuluu olennaisena osana mahdollisuus psykologin ammattitaidon hyödyntämiseen. Tämä tulee turvata myös tulevissa sote-keskuksissa toteutettavissa työkyvyn arviointitutkimuksissa.

Liikelaitoksen erikoissairaanhoidon osaamisen jalkauttaminen ja sote-keskuksiin tulevat erikoisalat, esimerkiksi psykiatria, ovat eri asia kuin sote-keskuksen perusterveydenhuollon osaaminen. Psykologin osaaminen on perusterveydenhuollon osaamista, joka on oltava helposti ja nopeasti saatavilla sote-keskuksissa niin kansalaisille kuin muulle ammattihenkilöstöllekin. Näin merkittävä asia ei voi jäädä palvelukuvauksessa täysin huomiotta ja maakuntien itsensä päätettäväksi.

Kaikki toimivat terveydenhuoltomme osat (äitiys- ja lastenneuvola, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, YTHS, työterveyshuolto) rakentuvat terveydenhoitajan, lääkärin ja psykologin osaamisen perustalle. Sote-keskuksissa on syytä noudattaa samaa hyväksi koeteltua monitieteistä ja moniammatillista mallia. Tämän lisäksi psykologin osaamista tarvitaan tietenkin maakunnan liikelaitosten toiminnassa ja sen itse tuottamissa palveluissa, joissa se on oltava mukana sekä suunnittelutasolla että yksilökohtaisessa työssä erityisesti psyykkisen tuen tarpeen arvioinnin, järjestämisen ja tuottamisen osalta. Lisäksi psykologiosaamista tulee olla maakunnissa hankittavissa asiakassetelillä (mm. psykoterapiajaksot ja neuropsykologin tutkimukset).

Sote-keskuksissa tulee olla psykologi.

Vera Gergov
PsL, erikoispsykologi, psykoterapeutti
Ammattiasioista vastaava psykologi
Suomen Psykologiliitto ry
vera.gergov@psyli.fi
p. 040 8098 028

Annarilla Ahtola
PsT, erikoispsykologi
Puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
annarilla.ahtola@@psyli.fi
p. 040 6877 677